

Şuşa - tarixi, qədim şəhəri-miz. Hər daşından süzülüb gələn tarix onun zəngin və qədrətli bir şəhər olduğuna ehtiva edir. Şəhərin tarixi dövrünə nəzər saldıqda burada salınan memarlıq abidələrinin, böyük simlərinin şəhərin tarixində izi olduğunu görürük. Əlbəttə ki, Şərqi Konservatoriyası olan Şuşa böyük musiqiçilər nəslini də yetişdirmişdir. Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtının zamanın dönəmində yetişdirdiyi musiqiçilər böyük məktəb yaratmış və onun bulağından içilən su neçə-neçə insanın səsini xoş avaz, rəng və çalar barmaqlarına şirinlik vermişdir. Burada səslənən musiqilərin sədası - səs, avaz və zəngünlər qədim şəhərin divarlarına hopmuş, daş yaddaşlarda əbədiləşmişdir.

Bildiyimiz kimi, XIX əsrin əvvəllərində Şuşa mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi tanınırdı. Şəhərdə Qafqazdan gələn şairlər, dramaturqlar, məşhur musiqiçilər və rəssamlar yaradıcılıq məclislərində iştirak edirdilər, teatr nümayişləri və musiqi görüşləri keçirirdi. Mir Möhsün Nəvvabın "Məclisi-fəramuşan" və "Məclisi-xanəndə", Xurşidbanu Natəvanın təşkil etdiyi məclislərdə müğənnilər və musiqiçilər öz sənətlərini nümayiş etdirir, musiqi nəzəriyyə problemləri ilə əlaqədar müzakirələr aparır, şairlərin əsərləri səslənir və müsabiqələr təşkil olunurdu. Belə bir məktəb olan Şuşa zaman-zaman inkişaf dövrünü yaşamışdır. Azərbaycanın tanınmış tarzənlərindən sayılan məşhur tarzən, bəstəkar və Azərbaycan tarını təkmilləşdirən sənətkar Sadiq Mirzə Əsəd oğlu da bu şəhərdə Şuşa şəhərində anadan olub, boya-başa çatmışdır. Zəngin Şuşa mühiti onu böyük və təkrarsız sənətkar kimi yetişdirmişdir. Şuşa kimi bir mühitdə böyüyən Sadiqın hələ uşaq yaşlarından incəsənətə, musiqiyə sonsuz həvəs göstərmişdir. Atasının oğlundakı gözəl səsi duyaraq, onu Xarrat Qulunun məktəbinə aparıb. Onun tərcümeyi-halından oxuyuruq ki, Şuşanın bu məşhur xanəndəsi yeniyetmənin səsini yoxlayaraq, məlahətli avazından xoşu gəlib və məktəbinə qəbul edib. Xalq mahnılarını özünəməxsus şəkildə oxuyan Sadiqın 18 yaşında səsi qəflətdən batır. Amma musiqiyə, sənətə bağlılığı onu ruhdan salmır. Bu, bəlkə də taleyin bir hökmü imiş. O, bir müddət tütək, ney, sonra da kamança çalır. Bu alətləri gözəl dinləndirsə də, özünü ancaq tarda tapır. İri əlləri, uzun və güclü barmaqları olan Sadiq qısa müddət ərzində istedad və qabiliyyətinin sayəsində və şirmayı barmaqları ilə bu sənətin sirlərinə yiyələnərək

hətta müəllimindən də yaxşı tar çalır.

ŞƏRQ ALƏMİNDƏ YENİLİK

Etiraf edək ki, Sadiqcanın tarzən kimi tanınmasında, Şuşada keçirilən musiqi məclisləri böyük rol oynamışdır. Sadiqcan şənliklərdə və musiqi məclislərində iştirak etməkdən başqa, Şuşa və Tiflisdə tamaşaların fasilələri zamanı konsert vermişdir. Sadiqcan həm kamançada, həm də tarda o dövrün məşhur xanəndələrini müşayiət edərmişdir. Onun sorağı Qarabağdan kənara çıxmışdır. Cənubi Qafqazda, Şərqi dünyasında Sadiqcanı yaxşı tanıyırdılar. Bu o demək idi ki, Şuşa məşhur bir şəhər idi. Bu şəhərin yetirmələri olan məşhur musiqiçilər nəslinin ondan hüdudlarından kənarda sevilirdilər. Öz dövründə "Qafqazın birinci tarzəni" kimi tanınan Sadiqcan tarın simlərində dəyişiklik etmiş, tarı təkmilləşdirərək ona cingənə və kök simləri əlavə edib, simlərin sayını 5-dən 11-ə çatdırıb. Sadiqcan ilk dəfə tarı sinədə ifa etməyə başlayıb. Məhz onun təkmilləşdirdiyi

çirilmişdir.

2007-ci ildə Azərbaycan

Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxivlər İdarəsi kollektivinin təşəbbüsü ilə Sadiqcan haqqında kitab nəşr olunub. 2008-ci ildə Bakının Beynəlxalq Muğam Mərkəzində Sadiqcanın 170 illik yubileyinə həsr olunmuş konsert keçirilmişdir.

Şuşa həqiqətən də, böyük sənət və sənətkarlar mərkəzidir. Böyük sənətkarları ev muzeyləri yaşadıqları evlə bu gün xalqımızı ziyarətqah yerlərinə çevrilib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva mayın 10-da Şuşada olarkən Sadiqcanın vaxtilə yaşadığı evin bərpası işləri ilə tanış olublar. Şuşa şəhərinin mərkəzində, Mərdinli məhəlləsində yerləşən bina ilkin görkəmini 80 faizə qədər itirib. Bina qalan hissələrində isə konstruktiv çatlar müşahidə olunur və qəza vəziyyətindədir. Sadiqcanın evində də bərpa işlərini Heydər Əliyev Fondu həyata keçirəcək. Dördbucaqlı plan quruluşu olan ev ikimərtəbəlidir. Bina Şuşaya xas memarlıq üslubunda inşa olunub.

Vurğulayaq ki, musiqiçinin doğulduğu ev vaxtilə bir mərtəbəli və iki otaqdan ibarət idi. Daha sonra, Mirzə Sadiq şöhrət qazanarkən, Şuşanın ən yaxşı küçələrindən birində üç mərtəbəli bir ev tikdirir və özü də bir neçə gün tikinti işində iştirak edir.

Azərbaycan mədəniyyətində, musiqi yaradıcılığında xüsusi yer tutan Sadiqcan milli-mənəvi dəyərlərlə köklənmiş, özünəməxsus xüsusiyyətləri, ənənələri, ifa gözəlliyi ilə fərqlənən Azərbaycan ifaçılıq sənətinin inkişafında öz sözünü deyən sənətkar olub. Tar ifaçılıq sənətinə yenilik gətirən sənətkarın yaratdığı məktəbdən yüzlərlə musiqiçilər nəslini bəhrələmiş və onun sənət yolunun davamçıları böyük ustalıqla milli musiqimizə yeni rənglər və çalarlar gətirmişlər.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

ŞUŞA

Şərqi Konservatoriyasıdır

Məşhur tarzən Sadiqcanın evində bərpa işləri Heydər Əliyev Fondu tərəfindən həyata keçiriləcək

Azərbaycan tarı Qafqazda və Orta Asiyada geniş yayılaraq milli musiqimizin rəmzinə çevrilib. Mirzə Sadiqın tardaki bu dəyişikliyi Şərqi aləmində yenilik idi.

AZƏRBAYCAN MUSIQI TARIXİNDƏ YENİ BİR SƏHİFƏ AÇMIŞ TARZƏN

Sadiqcanın rekonstruksiya etdiyi tarında isə artırılmış simlərin vasitəsilə muğam sənəti daha da rəvəqlənmiş, harmonik həmahənglik nizamlandırılmışdır. Beləliklə, Sadiqcan tarın simlərinin sayını artırması ilə tarın solo aləti kimi geniş istifadə edilməsini, xüsusilə muğamın solo instrumental imkanını əldə etmişdir. Sadiqcan bir neçə muğamın yaradıcısı kimi də tanınır. Azərbaycan muğamında "Mahur-Hindi", "Orta Mahur", "Zabul Segah", "Xaric Segah", "Mirzə Hüseyin Segahı", "Etim Segah", "Çoban Bayatı" yaranması Sadiqcanın yaradıcılığı və Azərbaycan tarı ilə bağlıdır. Azərbaycan bəstəkarı Əfrasiyab Bədəlbəyli yazırdı: "Əgər nəzərə alsaq ki, muğamların ifasında tar çalğı alətləri içərisində əsasdır, onda Mirzə Sadiqın tarının son nəticədə Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafında dönüş yaratdığına inamla demək olar.

Mirzə Sadiqdan başlayaraq Azərbaycan muğamlarının mahiyyəti, onların ifadə vasitələri, təsir gücü və ifa üsulları yeni bir mərhələyə qalxmışdır. Mirzə Sadiq Azərbaycan musiqi tarixində yeni bir səhifə açmışdır".

Məhz Sadiqcanın başlayaraq Azərbaycan muğamlarının mahiyyəti, onun ifadə vasitələri, təsir qüvvəsi, ifa üsulu yeni bir pilləyə qalxdı. Sadiqcanın Azərbaycan musiqisi tarixində açdığı yeni səhifə, əslində bir məktəb idi.

MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRLƏ KÖKLƏNMİŞ İFAÇI

Qarabağ münafişəsi başlanmasından əvvəl, Şuşada Sadiqcanın evinin divarında Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən qoyulmuş xatirə lövhəsi var idi. Bakının Xətai rayonunda küçə onun adını daşıyır. İlyas Əfəndiyevin "Xan qızı Gülsənubərlə tarzən Sadiqcanın nağılı" povesti tarzənə həsr olunub. 1997-ci ildə tar üzrə Azərbaycan Respublika müsabiqələri onun adını daşıyıb. Dövlətimiz tərəfindən hər zaman yaradıcılığına böyük diqqət ayrılmışdır. 2006-cı ildə Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyində Sadiqcanın 160 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbir ke-

Şuşa